

VICTOR
BIBICIOIU

Itinerar budapestan

Afiș reprezentativ

Sumara noastră întâlnire cu teatrul budapestan s-a consumat, cum era, de altfel, de așteptat, prin concilierea recomandărilor cu... tentațiile. În pofida modestiei vădite de amfitrioni în prezentare, afișul a fost, indiscutabil, reprezentativ; și dacă, în ultimă instanță, a decis **inspirația de moment**, riscul de a nu vedea lucrurile care nu merită în nici un chip să fie ocolite ni l-am asumat, cum se spune... cu plăcere. Să treci pe lângă teatrele „Nemzeti” (**Fizicienii** de Fr. Dürrenmatt, cu Töröcsik Mari; **Volpone** de B. Jonson), „Katona József” (**Fuga** de M. Bulgakov), „Madách” (**Tragedia omului**, regia Lengyel György), Vigzínház (**Don Carlos** de F. Schiller), „József Attila” (**Richard III**, cu Makay Sándor), „Radnóti Miklós” (**Lumpaciuz Vagabundus**) Nepszínház „Józsefvárosi” (**Salcimul liliachiu** de Szép Ernő; **Sfinta Ioana** de G. B. Shaw), „Mikroszkop” (**Bal ? Jobb ? Ball !!**) și „să ignori” ce se „joacă”, pare, la prima vedere, o incalificabilă opacitate. Dar, cronicarului nu îi era dat să vizioneze... casele, astfel că a optat pentru **Hipolit, servitorul** de Zagon István și Noty Károly (la „Játekszín”, fără trupă stabilă, care reunește pe cei mai populari interpreți din capitala țării vecine și prietene); **Ubu rege** de A. Jarry (la „Katona József”) — avanpremieră; **Equus** de Peter Shaffer (la Pesti) și — punct din program, satisfăcut în mod... norocos — **D’ale carnavalului** (la Pesti). La matineu, de această dată neexcedată de concurență, alegerea a cuprins o repetiție generală a musicalului **Cabaret** de Harold Prince (la Studioul Institutului de artă

teatrală și cinematografică) și două spectacole pentru cei mici **Feri fuge de acasă** de Juhász István (Teatrul pentru copii) și **Janos Viteazul** după Petöfi (Teatrul de păpuși).

Telegrafic, despre spectacolele de seară, cu sentimentul că opțiunile nu au fost oarecare, iar impresiile — deloc fragile.

Deconectarea, efect scontat

Grație unui „scaun în plus”, la **Hipolit, servitorul**, comedie muzicală interbelică (partitura, Eiseman Mihály), „trasă” odinioară și pe peliculă. Succes de public asigurat prin miză, mijloace și accesibilitate. Unul dintre cazurile în care comicul își poate justifica la infinit prezența. O comedie de genul acelor care nu lasă nimic neconsumat, amintind de **Chirița în Iași** prin aspirațiile familiei îmbogățite, cu o „cucoană” gata să parvină, prin hotărârea de a imita cele mai nobile „case” din Buda anilor 1930; cu un „distins servitor, dispus să schimbe „decorul” la propriu și la figurat (de la mobile, la protocolul slujitorilor și mentalitatea familiei Schneider); cu o fiică fermecătoare și isteată, logodnic (linăr-gelos) și pețitor (pișicher „scăpătat”); dar mai ales cu un stăpîn al casei în stare să joace pînă la epuizare (mim excelent, acest Szacsavay László) „drama” parvenirii, ironizînd poveștile propriiei familii și ifosele lui Hipolit.

Pe un subiect ușor comestibil, într-un stil compozit, pendulînd între bufonadă și comedia atroce, cu succesiune de momente de proză, arii și cuplete (operetistice) agrementate cu dans specific, cu acumulare de gaguri și dexterități de tot soiul, vestimentație picantă etc., etc. — profesioniști de mîna întâi ca Benedek Miklós (Hipolit), Szacsavay László (Schneider), Molnár Piroska (soția), Frajt Edit (fiica), Gați Oszkár (șoferul), Horváth Tivadar (unchiul pețitorului) fac din **ris** un instrument prin care se realizează deplin scopul imediat, scontat dealtfel, al spectacolului — deconectarea.

La avanpremieră cu Ubu rege

Din parabola lui Jarry, regizorul Zsámberi Gábor a reținut și amplificat, folosind o bogată recuzită a estelicii derizo-

riului, imaginea grotescă a lumii proiectate pe ecranul măritor al caricaturii dramatice. Relevând prostia și egotismul, cruzimea, într-un cuvânt bestialitatea unei minți deconectate de la sistemul relațional uman, spectacolul sesizează pericolul pe care îl reprezintă acțiunea liberului arbitru, faptul că puterea încăpută pe miinile celor cărora le dictează exclusiv instinctele, interesele imediate, distruge orice valoare, înseși rosturile vieții colective.

Viziunea scenică — evident, una dintre ipotezele de interpretare a textului — este susținută cu aplomb de scenografie (KheII Görsz a imaginat un subsol croit din țevi de dimensiuni edilitare) și de jocul actorilor (Sinko László — Ubu, Básti Juli — Maica Ubu, Ujlaki Dénes — Căpitanul, Ursul, Szacsay László — prințul Bugrislav) etc., etc. Spectacolul are momente de subtilitate, de efect emoțional aparte, de împliniri ale fanteziei în bun registru comic (de exemplu bruierea „conferențiarului” prin producerea de zgomote insuportabile în jur; scena dejunului, acompaniată la planul așezat... pe dungă; lupta, cu o succesiune de trucuri — „cap despicat” în două, alergând pentru a-și face dreptate, „cap tăiat” din care „își-nesce singele”; pedepsirea adversarilor sau a celor apropiați prin aruncarea la canal, sau afirmarea în chingi; căderea de pe calul pe roțile și urcarea pe o cămilă cu ajutorul frînghiilor fixate la pod ș.a.). Discutabile — secvențele în care trivialitatea devine personaj central, fapt ce nu are de-a face cu arta, ca dealtfel și încercările de actualizare forțată. Dar, de gustibus...

Un tânăr actor de excepție

Dramă psihologică inspirată de un „caz autentic”, piesa lui Peter Shaffer dezbate problema responsabilității față de educarea tineretului generației, în general, precum și cea a culpabilității, în special. Cu un sistem nervos extrem de labil, la granița dintre adolescență și prima tinerețe, Alan Strang, într-un acces de violență, va provoca orbirea cailor pe care-i îngrijea și-i iubea cu fanatism și va ajunge obiect al unei expertize medicale, la sugestia procurorului — o femeie, pledoaria psihiatrului (interpretat cu vigoare și înalt profesionalism de Darvas Iván) pentru achitarea pacientului luminează fondul de inocență al acestuia, victimă a educației eronate primite în familie.

Despre Gálffi László (de la Pesti Színház) am aflat ulterior că este protagonistul tragediei shakespeariene **Richard al II-lea** și al recitalului **Un stagiou în iad**. Și informația nu avea de ce să ne mire, odată ce, în **Equus**, tânărul actor anunțase, de la prima mișcare, o evoluție de excepție. Dinamism (dealtfel specific teatrului ungar) și lirism în plastica de ansamblu, expresivitate a figurii și voluptate a imaginației, distins patos al frazării — în tot, un talent de rară complexitate, în stare să ia pe cont propriu o partitură dramatică de dificultate maximă. Gálffi László — se vede treaba — este exponentul noii generații, dar și al unei școli de actorie de bună calitate. Dealtfel, prezența în majoritatea spectacolelor a studenților de la Institut, cu prestații remarcabile, precum și excelențele apariții în **Cabaret** de H. Prince (Lippai László, Götz Anna, Pusztaszeri Kornel ș.a.) sînt edificatoare pentru personalitatea acestei școli.

Farse... și farse

Teren al experiențelor de tot felul, farsa **D'ale carnavalului** a inspirat și trupele budapestane. Pesti o variantă de scenă în care accentul cade pe derizoriu. Rar ne-a fost dat să asistăm la un spectacol pe acest text la care regizorul, scenograful și interpreții să nu „inoveze”. Nu altceva a urmărit și Gothár Péter (direcție de scenă și decor), și a reușit și într-un caz și în altul, acumulînd o seră lungă (depășind uneori cadrele imaginatelor noastre conectate, fără un efort deosebit, la sistemul de semne teatrale practicat de artistul maghiar) de efecte vizuale, care — din păcate — trimit imediat pe plan secund textul, cu deliciale sale trecute și în alt idiom, și declanșează continuu ilaritate.

Ne-am amuzat copios atunci cînd hazul nu provenea dintr-o zonă străină artei, cînd nu se adăuga text (în farsă nu se amintește de nici o „profesoară de matematică”, aflăm, însă, din spectacol, cum luăm cunoștință și de existența aparatului de radio la... 1885 etc., fapte de care, probabil, și „Moș Virgulă”, autorul farsei, s-ar fi amuzat, și... nu prea!).

Menționabil, întregul grup de interpreți (inclusiv figurația), cu remarcă specială pentru Rácz Géza și Szombathy Gyula.